

Asia: VN/33074/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

- Hyvinvointialue toteaa, että alkoholilain tarkoituksena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinoitoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi. Kansainvälisten tutkimuksien perusteella tehokkaimmat keinot alkoholin kulutuksen ja alkoholihaittojen vähentämiseen ovat alkoholin tarjonnan ja mainonnan rajoittaminen sekä alkoholijuomien hintaa nostava verotus.
- Alkoholin saatavuutta on lisätty viime vuosina voimakkaasti. Vuoden 2018 alusta tulleen lainmuutoksen seurauksena 4,8–5,5-tilavuusprosenttisten oluiden myyntipisteiden määrä kasvoi noin 17-kertaiseksi. Vastaavaa muutos tapahtui käymisteitse valmistettujen enintään 8-prosenttisten oluiden ja viinien myyntipisteiden määrässä kesäkuussa 2024. THL:n vuonna 2022 julkaisemassa tutkimusraportissa (Vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain jälkiarviointi, THL:n Raportti 7/2022) alkoholin kulutuksen kasvun merkittäväksi tekijäksi arvioitiin vähittäismyyntipaikkojen määrän suuri lisääntyminen. THL:n em. raportin mukaan alkoholikuolleisuus ja alkoholin aiheuttamat maksa- ja haimasairaudet lisääntyivät koko maassa vuoden 2018 lakiuudistuksen jälkeen enemmän kuin alkoholin kokonaiskulutuksen muutoksen perusteella olisi voinut odottaa, koska paljon ennestäänkin juovat lisäsivät kulutustaan. Samoin tapahtui vuoden 2004 alkoholiveron alentamisen jälkeen. On perusteltua odottaa vastaavaa tapahtuvan tämän nyt esitetynkin lainmuutoksen seurauksena. Nyt käsiteltävää esitystä tulee tarkastella näiden muutosten (väkevempien juomien tarjonnan merkittävä kasvu myyntipaikkojen lisääntymisen myötä sekä nyt esitetty juomien toimitus tilaajille) arvoidun yhteisvaikutuksen näkökulmasta.
- THL:n em. raportissa siteerattu laaja tutkimusnäyttö osoittaa, että alkoholin tarjonnan ja saatavuuden lisääminen vaikuttaa samalla alkoholiperusteisia ongelmia lisäävästi. Alkoholiongelmiensa lisääntyminen ei kuitenkaan jää vaikuttamaan pelkästään itse päihdeongelmaiseen vaan se koskee erityisen paljon hänen lähipiiriään ja sairastuttaa monin tavoin useita henkilöitä.

Päihdeongelmaisten läheiset ovatkin yksi eniten kasvaneista asiakasryhmissä päihdetyössä viime vuosina. Alkoholi-ongelmat myös altistavat väkivaltaan, sekä uhriksi että tekijäksi; niin lähisuhdeväkivaltaan kuin ns. katuväkivaltaan, millä on suora korrelaatio sosiaalihuollon ja lastensuojelun palvelutarpeeseen ja kustannuksiin.

- Mäkelän ja Warpeniuksen tuoreen tutkimuskatsauksen mukaan kansainvälisessä seurannassa on todettu tilaamisen ja kotiinkuljetuksen yhteys alkoholin suuriin kulutusmääriin yksittäisellä juomiskerralla ja/tai pidemmällä aikavälillä. On havaittu, että verkkokaupan asiakkaissa on keskimääräistä enemmän yhtäältä paljon alkoholia ylipäättään käyttäviä ja toisaalta suuria määriä alkoholia kerralla juovia riskikäyttäjiä (Mäkelä, P & Warpenius K (2024) Alkoholiuomien kotiinkuljetus – tietopohjaa sääntelystä ja vaikutuksista. Tutkimuksesta tiiviisti 11/2024. THL). Lisäksi riskijuomisen todennäköisyys kasvaa mitä useammin henkilö verkkokaupan palveluita käyttää.

- Mäkelä ja Warpenius ovat alkoholin kotiin tuontia käsittelevässä tutkimuskatsauksessaan tuoneet esiin, että tutkimuskirjallisuus alkoholiuomien kotiinkuljetuksen yhteyksistä alkoholihaittoihin painottuu erityisesti ongelmiin ikärajojen noudattamisessa sekä siihen, että erityisesti alkoholiuomien pikatoimitukset voivat lisätä alkoholin riski- ja humalakäyttöä ja sen myötä alkoholihaittoja.

- Alkoholiuomien vastuullisen myynnin säännösten tavoitteena ylipäättään on alkoholiuomien kulutukseen liittyvien haittojen ennaltaehkäisy ja riskijuomisen ja -tilanteiden hallinta. Kotiinkuljetusten yhteydessä tämän tavoitteen noudattamatta jättämisen riski on erityisen suuri. Alkoholiuomien kotiinkuljetus voi johtaa juomistilanteiden pitkittymiseen ja edelleen suurien alkoholimäärien juomiseen tilauskerralla. Suomessa alkoholiuomien tyyppillisin juomistilanne on kotiympäristö (oma tai toisen koti tai muu yksityinen tila), joten alkoholiuomien kotiinkuljetukseen liittyy erityistä huolta myös tästä näkökulmasta.

- Perusteluissa todetaan myös (s. 50), että esitys ei itsessään lisäisi alkoholiuomien saatavuutta, sillä alkoholiuomia saisi edelleen ostaa vain vähittäismyynnistä tai alkoholiyhtiöstä ja vain laissa säädettyjen myyntiaikojen sisällä. Tämä ei pidä paikkaansa, sillä saatavuus lisääntyy merkittävästi asiakkaan saadessa jatkossa alkoholinsa suoraan kotiinsa, harrastuksiinsa, työpaikalleen tai julkisiin tiloihin ilman että hänen täytyy käydä myymälässä itse sitä hakemassa. Ehdotettu muutos on täysin vastakkainen alkoholilain tavoitteeseen ja tarkoitukseen, jonka mukaan alkoholilain tavoitteena on alkoholihaittojen vähentäminen.

- Suomessa nuorten alkoholinkäytön vähenemiseen yksi keskeisesti vaikuttanut tekijä on ollut nuorten kokema alkoholin saatavuuden vaikeutuminen eli käytännössä tehostunut ikärajavaltonta. Esityksen toteutuessa ikärajavaltonta väistämättä heikentyy.

- Alkoholioliittisia mielipiteitä koskevassa väestökyselyssä suomalaisilta kysyttiin, luotattavatko he siihen, että ikärajoja ja päihtyneille myynnin kieltä voidaan tehokkaasti valvoa, jos alkoholijuomien kotiinkuljetus sallitaan, esimerkiksi ruokalahettpalvelujen toimesta. Vastajaista 45 prosenttia ei luottanut tähän lainkaan, 30 prosenttia melko vähän, 16 prosenttia melko paljon ja kuusi prosenttia luottivat tähän täysin. (Karlsson, T. Alkoholioliittiset mielipiteet 2024. Tilastoraportti 7/2024. THL).

- Esityksellä on vaikutuksia julkiselle taloudelle alkoholin käytöstä aiheutuviin tuloihin sekä kustannuksiin:

- Esitys lisää alkoholin myyjien tuloja, samoin alkoholiverotuotot kasvavat myynnin lisääntyessä.

- Kustannuksia aiheutuu lisääntyvän valvonnan järjestämisestä. Samoin poliisin toimintaan kohdistuu kustannuspaineita lisääntyvien järjestyshäiriöiden hoitamisen seurauksena, kuten myös oikeus- ja vankeinhoitojärjestelmään. Myös alkoholin vaikutuksen alaisena tehdyn ilkeiden korjaamisen seuraukset jäävät pääasiassa yhteiskunnan vastuulle.

- Suurimmat kustannusvaikutukset tulevat kuitenkin sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan lisääntymisenä, kun alkoholin käytön seurauksia yritetään korjata. Alkoholiperäiset sairaudet (erityisesti syövät ja maksasairaudet) ja tapaturmat aiheuttavat välitöntä terveydenhuollon kustannusten kasvua. Väkipollan, varsinkin lähisuuhdeväkipollan ja lastensuojelun kasvu aiheuttavat sosiaalihuollossa suuria kustannuksia, puhumattakaan päihdeongelmien hoitamiseen ja päihdekuntoutukseen liittyvistä kustannuksista. Kustannusten voidaan arvioida olevan moninkertaiset tuottoihin verrattuina.

- Samaan aikaan sote-palveluiden rahoitus suhteessa kasvavaan kysyntään heikkenee. Näin myös päihdeongelmien hoitoon tarvittava raha vähenee huolimatta päihdeongelmien kasvusta. Erityisen haastavaksi tilanteen tekee se, että samaan aikaan huumeiden käyttö ja käytöstä aiheutuvat ongelmat ovat rajussa kasvussa. Kun nyt lisätään toimia, jotka lisäävät alkoholiongelmia niin käyttäjille, läheisille kuin yhteiskunnalle, on tilanne äärimmäisen huono ja seuraukset yhteiskunnalle erityisen merkittävät.

- Huomion arvoista on, että hallituksen esityksessä ei mitenkään ole otettu kantaa PYLL-indeksiin. PYLL-indeksi on kansainvälisesti laajalti käytetty mittari, jossa painottuvat erityisesti sellaiset terveyden ja hyvinvoinnin ongelmat, jotka lisäävät kuoleman riskiä nuoremmista ikäryhmissä. Suomen PYLL-indeksin eli ennen aikaisesti menetettyjen elinvuosien suurin aiheuttaja on alkoholi. Nyt lausuttavana oleva esitys tulee entisestään lisäämään ennen aikaisesti menetettyjä elinvuosia.

- Hallituksen esityksessä todetaan (s. 17), että ”Hallituksen tavoitteena on luoda edellytyksiä kotimarkkinoiden kasvulle sekä suomalaisten hyvinvoinnin ja vapauden lisääntymiselle. ... . Hallituksen tavoitteena on lisäksi uudistaa alkoholipolitiikkaa vastuullisesti eurooppalaiseen suuntaan.”. Hallituksen esityksessä nostetaan oikeus alkoholielinkeinon laajemmasta harjoittamisesta tärkeämmäksi asiaksi kuin lain muutoksesta aiheutuvat seuraamukset ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kuormitukseen ja riittävyteen. Tähän liittyen on perusteltua korjata tavoitteissa olevia ristiriitaisuuksia:

- Alkoholi on terveydelle vaarallinen hyödyke, joka ei tämän vuoksi pääsisi markkinoille, jos sitä nyt uutena hyödykkeenä oltaisiin markkinoille tuomassa. Mikään muu yksittäinen aine kuin alkoholi ei aiheuta yhtä suurta osaa sosiaali- ja terveydenhuollon ongelmista ja kustannuksista. Tilanne on sama muualla Euroopassa, jossa alkoholin ongelmat eivät aiheudu humalahakuisesta juomisesta kuten Suomessa ja muissa Pohjoismaissa, vaan säännöllisestä ja toisteisesta pienempien annosten käyttämisestä.

- Kun puhutaan eurooppalaisesta alkoholikulttuurista, on kyse mielikuvasta, jota käytetään alkoholisääntelyn purkamisen markkinointikeinona. Euroopassa ei ole yhtä yhtenäistä alkoholikulttuuria, vaan alkoholinkäyttötavat ja -asenteet vaihtelevat suuresti maan mukaan (esimerkiksi Etelä-Euroopan maiden keskenään erilaiset viinikulttuurit, Keski-Euroopan vastaavasti erilaiset olutkulttuurit). Samoin maiden välillä on suuri ero kulutuksessa. Esimerkiksi vähäisten rajoitusten Ranskassa alkoholia kulutetaan enemmän kuin Suomessa, ja siellä alkoholista johtuvien ehkäistävissä olevien kuolemien määrä on Euroopan korkein. Yhtenäistä eurooppalaisessa alkoholikulttuurissa on se, että Euroopassa kulutetaan alkoholia enemmän kuin missään muualla maailmassa. Tätä ei ole perusteltua pitää tavoitteena.

- Euroopassa alkoholiperäiset sairaudet ovat Suomea korkeammalla tasolla johtuen pääosin alkoholin yleisestä jokapäiväisestä käytöstä, vaikka kertamäärät ovatkin pienempiä. Alkoholiperäiset sairaudet ovat ns. eurooppalaisessa alkoholikulttuurissa vielä Suomea korkeammalla tasolla. Kun hallituksen esityksessä sanotun eurooppalaisen eli päivittäisen käytön yhdistää suomalaiseen humalahakuiseseen juomiskäytäntöön, tulevat alkoholiperäiset sairaudet ja kuolemat kasvamaan merkittävästi.

- Hallituksen tavoitteena on luoda edellytyksiä suomalaisten hyvinvoinnin ja vapauden lisääntymiselle. Suomalaisten hyvinvoinnin ja vapauden lisääntyminen ei mitenkään voi olla kiinni siitä, hakeeko ihminen alkoholin sitä myyvistä kauppaliikkeistä tai tuodaanko sitä käyttäjän luokse. Kiistatonta on, että alkoholin saatavuuden lisääminen ja helpottaminen lisää alkoholihaittoja. Esityksessä tähän liittyen todetaan (s. 49), että hallitus on ”sitoutunut edistämään muun muassa mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuutta ja vaikuttavuutta.”, tuomatta yhtään konkreettista asiaa esiin.

- Esitetystä muutoksesta aiheutuu haitallisia vaikutuksia niin ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin yleisesti kuin lasten ja nuorten hyvinvointiin ja yksilölliseen kasvuun huolimatta siitä, että laissa on mainintoja ikärajavalvonnan turvaamiseen ja päihtyneille toimittamiseen. Oma asiansa on alkoholin tuojan turvallisuus tilanteessa, jossa tilaaja on päihtynyt ja toimittajan pitäisi evätä alkoholi.

- Edellä todetuilla perusteilla Satakunnan hyvinvointialue katsoo, että nykyinen alkoholin saatavuus ja tarjonta on riittävää. Jos kotiinkuljetus kaikista tiedossa olevista ja todennäköisestä toteutuvista haitoista huolimatta toteutetaan, niin paras vaihtoehto olisi Ruotsin mallin mukainen toteutus, eli Alko vastaisi toiminnasta eikä sitä jätettäisi yksityisten toimijoiden vastuulle. Alkoholin verotusta on aiheellista korottaa ja suunnata tästä tullut tuotto päihdeongelmien ennaltaehkäisyyn ja hoidon rahoitukseen hyvinvointialueiden rahoituslain ja kuntien valtionosuuksien kautta.

YHTEENVETO

Satakunnan hyvinvointialue ei puolla alkoholilakiin esitettyä muutosta, vaan esittää sen hylkäämistä.

Satakunnan hyvinvointialue

Kirsi Varhila

hyvinvointialuejohtaja

Varhila Kirsi
Satakunnan hyvinvointialue

Tapiola Jukka
Satakunnan hyvinvointialue